

anomy. However, the dominance of negative stereotype about ideology does not allow to talk about the successful implementation of the social life statement ideology as a separate species in a social space. In this regard, there highlighted the likely difficulties in the way of implementation of the proposed kind of ideology.

Originality. *For the first time the social life statement ideology is suggested for using as a tool to slow down the spread of social devitalization of a personality. It is a kind of ideology which is more an epistemic project rather than a way to manipulate and therefore focuses on beliefs and understanding of human values of life within the social space.* **Conclusion.** *The main result of the implementation of the social life statement ideology is the creation of an individual who is as a result of the explanatory activity from the social space can proportionally combine social activity of individual lives and keeping the balance in a situation of stay between the social and the individual, intelligently organizes and designs its own destiny.*

Key words: *social devitalization of a personality, de-ideologization, reideologization, social space, ideology social life, epistemological project. values, utopia.*

Одержано редакцією 10.06.2016

Прийнято до публікації 30.06.2016

УДК: 316.472.45

ГАНАБА Світлана Олександрівна,

доктор філософських наук,

доцент кафедри філософських дисциплін

Кам'янець-Подільського національного

університету імені Івана Огієнка,

e-mail: Sveta_Ganaba@ukr.net

СОЦІАЛЬНА ПРИРОДА ЗНАНЬ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У статті розглядається вплив наукових досягнень на суспільне життя, зокрема на процес отримання й функціонування знань. Стверджується, що у суспільному житті знання набувають нових характеристик й дозволяють маркувати значимі для людини особливості її буття, осмислювати суттєві трансформації суспільства. Наголошується, що в сучасному світі відбувається перехід до нової соціальної якості знання. Знання розглядаються як процес легітимізації одних знань та забуття інших, гібридизація різних типів знань, що супроводжується трансформацією змісту та структури знань. Підкреслюється, що знання втрачають свою самоцінність, вони набувають лише своїх споживчих якостей та цінностей й розуміються як товар, як особлива цінність, завдяки якій можна отримати нові вартості у наступному виробництві та обміні.

Ключові слова: *знання, сучасне суспільство, гібридизація знань, інформація, легітимізація знань, трансформація, технічні новації, самоцінність знань.*

Постановка проблеми. Низка відкриттів і технічних новацій докорінно змінюють сучасний світ. Кардинальних змін зазнають усі сфери життєдіяльності суспільства та людини. Потужний симбіоз науково-технологічних відкриттів впливає на усі рівні мегаструктури матеріального світу, спричиняючи формування особливої наукоємної високотехнологічної промисловості, докорінно змінюючи основи існування людства та його сутнісну, біосоціальну природу. Глибинні трансформації створюють дивовижну картину сучасної епохи, яку науковці кваліфікують як «інноваційне суспільство» (В. Делія), «постіндустріальне суспільство» (Д. Белл), «мережеве суспільство», «інформаційне суспільство» (М. Кастельс), «суспільство ризиків» (У. Бек), «глобальне село» (М. Маклюєн) тощо. Це своєрідна фаза соціального розвитку, яка продукує іншу морфологію суспільства, яка «веде нас за межі стандартизації, синхронізації і централізації, за межі уявлень про накопичення енергії, грошей чи влади» [1, с. 33]. На даному етапі суспільного розвитку зазнає трансформації також функціональне та соціальне призначення знання, розширюється

коло його носіїв, змінюється етика розподілу знань тощо. Головний вектор цих змін полягає, на думку О. Гомілко, у подоланні модерної форми раціональності завдяки переходу від ідеї єдності форм раціональності до ідеї їх розмаїття, яке передбачає «визнання ситуативної сили знань, що підважує їхню модерну ієрархію та критерій об'єктивності знань» [2, с. 26]. Відповідно, концепт «суспільство знань» слід розглядати в множині – як «суспільства знань», де використання знань є спільним, а доступ до них вільним та справедливим [2, с. 26]. У суспільному житті знання не лише набувають нових рис і характеристик, а й дозволяють маркувати значимі для людини особливості її буття, осмислювати суттєві трансформації суспільного життя тощо.

Метою статті є визначення особливостей соціальної природи знань у сучасному суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен знання розглядається у річищі пізнавальних процесів низкою сучасних науковців. Дослідники стверджують, що людина усвідомлюючи обмеженість власних знань та можливостей відчуває постійну потребу у довершеному, всеохоплюючому знанні. Зокрема, представники неопозитивізму Л. Вітгенштейн, Д. Мур розглядають знання у контексті аналізу мови, виокремлюючи науку як особливе знання та діяльність. Постпозитивісти Т. Кун, І. Лакатос, С. Тулмін, П. Фейерабенд обстоюють думку про можливість універсального методу пізнання, відмовляючись від принципів істинності знання на користь заклику «Все дозволено!» як не примусового і справді творчого. Фундатор антропології М. Шелер визнає необхідність існування усіх видів знання, підкреслюючи можливість їх нерівномірного розвитку, обумовленого поєднанням різних факторів тощо. Представники структуралізму Р. Барт, К. Леві-Стросс, Ж. Лакан розглядають феномен знання як багаторівневе цілісне утворення, що функціонує у межах конкретної культури. Постструктуралісти Ж. Дерріда, Ж. Дельоз, Ж. Бодрійяр вдаються до деконструкції знань, піддаючи критиці його основи, з тим, щоб віднайти нові їх можливості та нереалізований потенціал. Кожен етап розвитку знань є частковим етапом загального еволюційного процесу, що відбувається у дійсності. Знання у науковій літературі часто ототожнюються з інформаційним ресурсом. Так, словник філософських термінів трактує інформацію як «сукупність знань, відомостей, даних і повідомлень, які формуються й відтворюються у суспільстві та використовуються індивідами, групами, організаціями тощо» [3, с. 345].

Виклад основного матеріалу. Знання у всі часи були рушійною силою та фактором успіху у будь-якій діяльності. Проте, культурний ландшафт певної історичної епохи визначає смислове й функціональне наповнення феномену знань. Сучасна людина, яка «знає», володіє певними знаннями значно відрізняється від людини, що отримала знання у попередні епохи. Так, в античному світі знаючою людиною уважався мудрець, який мав гарний життєвий досвід й виявляв уміння та здатність гармонійно поєднувати індивідуальні потреби із суспільними потребами. У середні віки знаюча людина – це людина, яка володіла сімома «вільними мистецтвами» й отримувала змогу «рухатися» до Бога. Ситуація змінюється із формуванням наукової картини світу у добу Нового часу. Лейтмотивом епохи є гасло Ф. Бекона «Знання – це сила». У цьому сенсі знання означало «підприємницьке мистецтво» й передбачало успіх людини, яка вирішує практичні проблеми. Людина, яка має знання, визначала світ як активне начало у дослідженнях. У сучасному суспільстві знання набувають дещо іншої природи та властивостей. Їх зміст та функціональне призначення презентують інший соціальний формат. Знання у добу сучасності, за твердженням М. Ведмедева, набуває специфічної ресурсної форми буття. Ця форма є певною функціональною характеристикою знання, яка виявляється у випадках, коли знання включається у певні діяльнісні схеми чи використовується для вирішення окреслених проблем [4].

Однією із властивостей сучасного знання є його відмінність від інформації. Ці поняття співвідносяться одне з одним лише як пересічні. Не усіяке знання є інформацією і, водночас, не усіяка інформація є знанням. Інформаційний ресурс уявляється відносно формальним, шаблонним й легко доступним, знання ж інтуїтивними, особистісними, такими,

що не підлягають, зазвичай, стандартам й шаблонам. Хоча вони мають інформаційну природу, їх характерною рисою є вибірковість. Потенційно інформація доступна широкому колу людей, а знання є результатом пізнавальної, інтелектуальної діяльності людини. Інформація стає знанням лише за умов осмислення її людиною. У знаннях вона відображає власне бачення певного явища (проблеми), а не лише констатує їх. Знання є надбанням людини й відображають суб'єктивне бачення дійсності, переломлюючись крізь світоглядно-ціннісну призму її внутрішнього світу. Відповідно поняття «суспільство знань» є відмінним від поняття інформаційного суспільства, оскільки не обмежується сферою технологічного зростання. Як стверджує О. Гомілко, поняття «суспільство знань» виражає широкий спектр культурного, етичного, політичного, соціокультурного, економічного та інституційних трансформацій у їхній плюралістичній перспективі та нелінійному динамізмі» [2, с. 32].

Знання мають привабливу властивість – вони надають людині відчуття упевненості. Водночас, чим більше людина знає, тим їй складніше обговорювати та обмірковувати проблеми у доступній формі. Людина, яка володіє інформацією, не завжди має знання. У вирішенні проблем вона може використовувати лише інформаційний ресурс, не володіючи необхідною сумою знань. Використавши інформацію у досягненні позитивного результату, людина здатна її одразу забути. Практики забуття інформації видаються не менш важливими, аніж практики здобуття знань. Коли людина занурюється у стан незнання, вона отримує простір свободи, відтак наявні знання перестають її обмежувати. На дієвість та продуктивність процесу забування звертає увагу Ф. Ніцше. Він висловлює міркування про те, що «будь-яка діяльність потребує забуття» [5, с. 49]. Справа у тому, що пізнавальний процес не може відбуватися без цього творчого «моменту забуття». Власне цей момент й надає шанс на отримання нового простору свободи: простору, який завжди виростає з певного контексту, але щораз створює свій власний контекст. Мова йде про позбавлення набутих знань загальноприйнятих шаблонів, стереотипів, звикання. Знання є новим у тому сенсі, що по відношенню до попереднього стану не є таким, що лінійно «впливає» з нього очевидним та єдиним наслідком. В умовах сучасного світу, на думку Л. Горбунової, вони «набувають не лише додаткового творчого потенціалу й імпульсу конструювання, але вже в модальності можливого, а відтак є затребуваним в умовах мінливого світу» [6, с. 49].

Знання не є а ригідною сталою, незмінною істиною. Швидкі суспільні зміни зумовлюють швидкий розвиток знань. Якби знань була чітко фіксована кількість, то можна було б припустити: чим більше людина дізнається, тим менше стає невідомого. Водночас, спостерігаються зворотні процеси. Стрімке зростання обсягів знання зумовлює швидке їх старіння, хоча в уяві людей вони ще довго залишаються статичними й достовірними. Знання у сучасному світі створюються й піддаються постійному перегляду на життєвість та значимість у процесах суспільного життя. Їх релевантність полягає у проблемному характері, можливості запропонувати неочікувані рішення та нові бачення у розв'язанні проблем. Вони створюють інноваційний суспільний простір, що уявляється «проектною рамкою і комунікативним каналом, який забезпечує оптимальне поєднання технологічних та соціокультурних інновацій у науці, техніці, економіці та інституалізації інноваційної діяльності у складних контекстах «суспільства знань» в формі мобільно трансдисциплінарно організованих підприємницьких і дослідницьких груп (лабораторій, фірм, компаній тощо) у трансдисциплінарному середовищі» [7, с. 4]. Показовою у цьому плані є концепція «потрійної спіралі» Д. Лейдесдорфа та Г. Іцковіца. Запозичивши із біології принцип побудови і функціонування спіралі ДНК, дослідники зобразили новий тип виробництва знань у потрійному сплетінні – освіти, виробництва і державного управління, зауваживши, що системно утворюючу роль тут відіграє освіта. Дана модель, за твердженням Л. Киященко, працює за принципом: кожні дві з трьох спіралей утворюють по відношенню до третьої прикордонні умови її існування, а третя (перемінна) – утворює середовище «поміж». Причому ці рамкові функції можуть виконувати попарно кожна з виокремлених змінних [8, с. 9]. Відповідно урядові та бізнесові структури створюють запит на рівень та

якісну складову знань, зміщуючи освітній ресурс за межі чітко визначених дисциплін у між простір, який є новим не лише у плані продукування знань, а й соціально значимим і ціннісним, оскільки дозволяє поглянути на звичні суспільні проблеми під новим кутом зору.

Таким чином, для сучасної людини значимим й важливим видається не просто володіння знаннями, а вміння їх відшукувати, здобувати й використовувати, щоб потім відкинути й забути, перетворивши в інформаційний шум. Інтелектуал поступається місцем пошукачу й споживачу інформаційного ресурсу. Таким чином, знання втрачають свою самоцінність, вони набувають лише своїх споживчих якостей та цінностей й розуміються як товар, як особлива цінність, завдяки якій можна отримати нові вартості у наступному виробництві та обміні. У праці «Ситуація постмодерну» Ж.-П. Ліотар наголошує, що знання у сучасному суспільстві виробляються задля того, щоб бути проданими. Знання заради знань є неефективними та мало ціннісними, оскільки полишені «споживчої вартості» [9, с. 18]. Таким чином, їх цінність та значимість визначається тим, наскільки вони володіють здатністю продукувати нові ресурси та можливості розвитку у різних сферах суспільного життя.

Про особливу роль знання у сучасному суспільстві розмірковує В. Шамрай. Вона розглядає соціальну природу знань крізь призму метаморфоз стосунків між людиною й соціокультурним світом взагалі. Дослідниця стверджує, що якщо в усіх історичних формах знання було покликане забезпечити режим доступу до реальності, спонукало до пошуку «об'єктивної істини» природних реалій, то у інформаційно-технічних умовах сьогодення, все більше сконструйованих людиною, знання радше використовуються для пізнання даних конструкцій, а не сконцентровується на «опануванні» буття. Діяльність людини спрямовується на використання та зміну вже віднайдених «культурних кодів», тобто передбачає процес «перекодування». Як результат людина замикає себе у штучному коконі символічного порядку, перетворившись із дослідника на користувача вже сконструйованих до неї кодів «реального» світу. «Відтак «досвід світу» для сучасної людини став дорівнювати досвіді дешифровки культурних кодів та розпредметнення артефактів культури» [10, с. 46], – пише В. Шамрай. Відповідно, сучасне суспільство презентує своєрідний символічний світ, який живе та живиться за рахунок дешифровки та переформатування ресурсу знань. Складається ситуація, коли неможливо відповісти на питання, яка реальність «справжня», або хоча б – яка «більш реальна». Завдяки новим культурним продуктам реалії світу не можливо описати за допомогою традиційного, раціонального наукового інструментарію. Вони постають як гіперреальність, як «копія копій». Для її опису та характеристики Ж. Бодрійяр запроваджує поняття симулякр. Даний термін науковець розглядає як знак чи образ, що суперечить глузду у поясненні конкретних об'єктів, явищ чи подій й виступає як потворний мутант, фальсифікована копія, що не відповідає оригіналу через втрату ідентичності образу. Симулякри стають частиною реального світу, як правило, на не тривалий час. Вони сприймаються людьми завдяки асоціаціям з конкретними об'єктами, явищами, подіями. «Звідси дістає пояснення небачена значущість знання: адже саме знання забезпечує людині режим доступу до того символічного порядку, який відтепер став для неї «всім світом» [10, с. 46], – зауважує В. Шамрай. Світ уявляється технічно організованим виробництвом, у якому процес отримання знання є своєрідною індустрією.

Слід зазначити, що зміни технологічного характеру знаходяться в основі цивілізаційного переходу від норм та цінностей індустріальної епохи до постіндустріальної. В історії людства технології як багатовимірне та багатофункціональне явище завжди впливали не лише на розвиток продуктивних сил та виробничих відносин, а й проникали у інші сфери суспільного життя, формуючи соціокультурний образ епохи. Відповідно технологію слід розглядати не тільки як сукупність прийомів та способів отримання, переробки сировини, матеріалів чи виробів, а й як механізм, який здатен впливати та визначати соціокультурні та антропологічні контури життя суспільства. Як приклад, у своїх працях канадський дослідник М. Маклюєн аналізує вплив технічних новацій на людину, її природу, спосіб буття та діяльність. Він переконує, що винайдення фонетичного алфавіту,

книгодрукування, телеграфу, медіа-комунікацій тощо дало поштовх до розвитку індивідуалізму. Так, на думку дослідника, з розвитком книгодрукування людство вступило у перший період епохи споживання. Друкований текст слугував товаром, основою для організації інших видів діяльності. Він підказував людству як створювати банки та національні армії, як завойовувати славу та увіковічувати пам'ять про себе тощо [11, с. 206]. Загалом, зміна технологічного ресурсу сприяла розвитку суспільства як складного, цілісного організму, який характеризується розмаїттям соціальних та культурних зв'язків і практик, багатоплановістю його взаємодії з природою.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, в епоху «суспільства знань» відбувається перехід до нової соціальної якості знання. Знання розглядається як процес легітимізації одних знань та забуття інших, гібридизації різних типів знань, що супроводжується трансформацією змісту та структури знань. Вони втрачають свою самоцінність, вони набувають лише своїх споживчих якостей та цінностей й розуміються як товар, як особлива цінність, завдяки якій можна отримати нові вартості у наступному виробництві та обміні. В інформаційно-технічних умовах сьогодення, все більше сконструйованих людиною, знання радше використовуються для пізнання даних конструкцій, а не для «опанування» буття.

Враховуючи ту обставину, що проблема соціальної природи знань у сучасному суспільстві є багатогранною й складною доцільно продовжити її дослідження. Зокрема, більш детально розглянути евристичний потенціал сучасного знання у вирішенні суспільних проблем.

Список використаної літератури

1. Тоффлер Э. Шок будущего / Элвин Тоффлер; [пер. с англ. Е. Руднева]. – М.: АСТ, 2002. – 557 с.
2. Гомілко О. Суспільство знань як виклик раціональності / Ольга Гомілко // Філософія освіти. – 2015. – №1(16). – С. 16-38.
3. Філософський словник соціальних термінів / за заг. ред. В. П. Андрущенко. – Х.: Корвін, 2002. – 672 с.
4. Ведмедев М. М. Культурні ресурси продуктивного мислення: монографія / М. М. Ведмедев. – Суми: Університетська книга, 2013. – 216 с.
5. Ницше Ф. Несвоевременные размышления: о пользе и вреде истории для жизни [Электронный ресурс] / Ф. Ницше. – 42 с. – Режим доступа: <http://www.lib.ru/NICSHE/razмышleniyal.txt>.
6. Горбунова Л. Складне мислення як відповідь на виклик епохи / Людмила Горбунова // Філософія освіти. – 2007. – № 1 (6). – С.40-56.
7. Гребенщикова Е. Г. Философско-методологическое обоснование трансдисциплинарной парадигмы в биоэтике: автореф. дис. ... докт. филос. наук: спец. 09.00.08 «Философия науки и техники» / Е. Г. Гребенщикова. – М., 2012. – 44 с.
8. Киященко Л. Современные формы производства знаний. Тройная спираль трансдисциплинарности: университет – правительство – бизнес: [Электронный ресурс] / Л. Киященко. – Режим доступа : <http://www.courier.ru/cour1067/7100.htm>.
9. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна / Ж.-Ф. Лиотар. – СПб.: Алетейя, 1998. – 188 с.
10. Шамрай В. Освіта в системі гуманітарних технологій / Вікторія Шамрай // Філософія освіти. – 2013. – № 1 (12). – С. 44-60.
11. Маклюэн М. Галактика Гутенберга. Сотворение человека печатной культуры / Маршалл Маклюэн; [пер. с англ. А. Юдина]. – К.: Ника-Центр, Изд. дом Дмитрия Бурого, 2003. – 418 с.

References

1. Toffler, A. (2002). *A future Shock*. – Moscow: AST (in Russ.)
2. Gomilko, O. (2015). A knowledge Society as a challenge to rationality. *Filosofia osvity (Philosophy of education)*, 1(16), 16-38 (in Ukr.)
3. *Philosophical dictionary of social terms*. In V. P. Andrushchenko (Ed.). – Kharkiv: Corwin (in Ukr.)
4. Vedmediev, M. M. (2013). *Cultural resources of productive thinking*. – Sumy: University book (in Ukr.)
5. Nietzsche, F. *Untimely meditations: on the use and harm of history for life*. Retrieved from <http://www.lib.ru/NICSHE/razмышleniyal.txt>.
6. Gorbunova, L. (2007). Complex thinking as a response to the challenge of the present day. *Filosofia osvity (Philosophy of education)*, 1 (6), 40-56 (in Ukr.)
7. Grebenshchikova, E. G. (2012). *Philosophical-methodological substantiation of the transdisciplinary paradigms in bioethics: abstract of the doctor of philosophical sciences dissertation: 09.00.08 "Philosophy of science and technology* (in Russ.)

8. Kyiashchenko, L. *Modern forms of knowledge production. The triple helix of transdisciplinarity: University – government – business*. Retrieved from <http://www.courier:EN/cour1067/7100.htm>.
9. Liotard, J.-F. (1998). *The situation of postmodern*. – SPb.: Aletheia (in Russ.)
10. Shamray, V. (2013). Education in the system of humanitarian technologies. *Filosofia osvity (Philosophy of education)*, 1 (12), 44-60 (in Ukr.)
11. McLuhan, M. (2003). *The Gutenberg Galaxy. The creation of a man of the print culture*. – Kyiv: Nika-Tsentr (in Ukr.)

HANABA Svitlana Oleksandrivna,

Doctor of Sciences (Philosophy), Associate Professor,
Department of Philosophy Studies
Kamyanets-Podilsky Ivan Ohienko National University,
e-mail: Sveta_Ganaba@ukr.net

THE SOCIAL NATURE OF KNOWLEDGE IN MODERN SOCIETY

Introduction. *The impact of scientific achievements on public life has led to changes in the social nature of knowledge. Knowledge acquire new characteristics and properties that allow us to comprehend a significant transformation of society and label important features of his existence.* **Purpose.** *The definition of the features of the social nature of knowledge in modern society.* **Methods.** *Hermeneutic approach applied in analyzing the social nature of knowledge, phenomenological approach allowed to explain the difference between the concepts of knowledge and information.* **Results.** *In today's world there is a transition to a new quality of social knowledge. They lose their self-worth and take his qualities as consumer goods. Knowledge treated as a special value by which you can get new value in the next production and exchange. One of the features of the modern knowledge is its different from information. Information becomes knowledge only on the condition of human understanding. Increasingly, knowledge is used for knowledge previously constructed man-made structures and "cultural codes", instead of mastering reality.* **Originality.** *The development of a philosophical conception of knowledge as a social phenomenon in the context of new socio-cultural and discursive practices.* **Conclusion.** *In modern society, there is a transition to a new quality of social knowledge. Knowledge of the process is seen as legitimizing some knowledge and neglect others, hybridization of different types of knowledge that accompanied the transformation of the content and structure of knowledge. In terms of information technology today, more engineered by human, knowledge is rather used as the knowledge of data structures, instead of concentrating on "mastering" of life. The world seems technically organized production in which the process of obtaining knowledge is a kind of industry.*

Key words: *knowledge, modern society, hybridization of knowledge, information, knowledge legitimization, transformation, technical innovations, the intrinsic value of knowledge.*

Одержано редакцією 25.05.2016

Прийнято до публікації 30.06.2016

УДК 1:37:378

ВДОВИЧЕНКО Євген Володимирович,

кандидат історичних наук, доцент
кафедри філософії і
соціально-гуманітарних дисциплін
Херсонського державного аграрного університету,
e-mail: evgenvdv82@meta.ua

СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНЕ ЗНАЧЕННЯ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ У ЗМЕНШЕННІ ДЕСТРУКТИВНОГО ВПЛИВУ КОРУПЦІЇ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Статтю присвячено дослідженню значення методологічного апарату та потенційних можливостей філософії освіти у вирішенні проблем сучасної вищої освіти, а особливо корупції. Значущість філософії освіти посилюється необхідністю осмислення кризового стану сучасної системи освіти, актуальністю нових загальнолюдських цінностей, потребою створення додаткових